

téről, — mert akkorra már a háború füstje eloszlik a romok felől —, de a történetíró előveszi majd később a végzetes napok alkonyán készült művet is, és Bánics Milán lázas sorait föloldja marandóbb értékű munkájában.

LÉVAY ENDRE

Szekfü Gyula, Állam és nemzet. Tanulmányok a nemzetiségi kérdésről. A Magyar Szemle könyvei. XVII. Budapest, 1942. 374. l.

E címen adta ki szerző a nemzetiségi kérdésről 1929—1942-ben egy folyóiratban és egy napilapban megjelent tanulmányait és „Rövid nemzetiségi történet” c. értekezését. Államról, nemzetről, népi elvről, népiségről, többségi és kisebbségi társadalomról, asszimilációról és nemzeti létünk több más alapvető kérdéséről van szó a tárgy és időrend tekintetében szétesőnek látszó, de a gondolat és előadás erejénél fogva harmonikus egységbe olvadó műben. „A régmúlt” címet viselő első rész első tanulmányában az egész mű alapvetését képező szentistváni államrend mesteri rajzát kapjuk. Ezt követi 3 kisebbségtörténeti bevezető vázlat és a kötet legterjedelmesebb tanulmánya: a nemzetiségi kérdésnek legújabb eredményeken alapuló tömör szintézise. A „Tegnap és ma” című második részben a közelmúltban közérdeklődés tárgyát képező kérdésekről mondja el véleményét. Filozófiai mélység, széles távlatok, logikus okfejtés, történeti levegő, bátor szókimondás és hazafias aggodalom hatják át a lebilincselően érdekes mű minden egyes sorát.

Szerző a szentistváni államban ismeri fel számos mai kérdés gyökerét. Állam és kereszténység felbonthatatlan egységet alkotott a

szent király országában és évszázadokig élt benne a nemzetiségekkel való bölcs, emberileg türelmes bánásmód szelleme. Kifejti, hogy, amit ma szentistváni eszmének nevezünk, az valóban a szent király gondolatának korszerű kifejezése.

Népiség, nemzet és állam viszonyát vizsgálva hangsúlyozza, hogy a népiség alapján fogalmazott államnép fogalma nem felel meg nekünk. Sokkal közelebb áll ennél hozzánk az a nemzetfogalom, amely nem zárja ki, hanem egyenesen megkívánja más népek beolvasztását békés eszközök alkalmazásával. Nemzeti jövőnkre súlyosabb tévedés el sem képzelhető, mint azt hinni, hogy elegendő vagyunk és a magyarok kívül más nemzetnek az államban lakása nem kívánatos. Szerző szerint német, francia, olasz elfogadhatja az „egy nemzet” államfogalmát, részünkről azonban ez mérhetetlen tévedés és multunk elárulása volna. Néhány évvel később is, midőn a népi elv hatékony tényezője lett az új Kelet- és Közép-Európa kialakításának, hangoztatja, hogy az számunkra csak ideiglenes megoldás lehet. „Hűtlenség lenne magyarságunkhoz, ha a mi saját államrendszerünkről megfeledkeznénk és lemondanánk a szentistváni állameszméről, amely szerencsés egyesülése a történeti és a mai modern kívánalmaknak... Amint a trianoni két évtized sötétsége után egyszerre jött némi világosság, a történettel bíró nemzetek tudnak várni.” Az 1940, 1941-i változás számunkra már valóban nem egészen a népi elv jegyében történt.

Kívánatos a különböző nemzetiségek békés együttélése, amelynek folyamán mindegyikről lecsiszolódnak bizonyos szögletek és érdességek. A nemzetiségek szent-

istváni kezelése nemcsak a multban volt helyes, hanem a jövőnek is az útja. A közeledésnek, nagylelkű ajándékozásnak és lemondásnak a többségi társadalom részéről kell kiindulnia. A magyar sohasem volt türelmetlen. „Ha van nép, amely szoborban kifaragható ellentéte az elnyomónak, az a magyar.” A természetes asszimilálás az útja a népi megértésnek, ami csak elnyomás nélküli nyugodt légkörben lehetséges elégedett népek között.

Gyökerében világítja meg az asszimiláció kérdését és hajszálfinomán elemzi annak társadalmunkban felismerhető jelenségeit. Beszélhetünk multbeli és holnapi, bevégezett és koraszülött, teljes és kilátástalan asszimilációról. Az első csoportbeliek semmiben sem különböznek az u. n. törzsökös magyaroktól. Gondolkodásuk, ízlésük, politikai tapasztalataik teljesen azonosak. Megmosolyogják a származáson alapuló diskrimináció minden kísérletét. Jól tudják, hogy az nem fog rajtuk. Ha van talán szívükben keserűség a származás mai seregszemléje miatt, azért nem a régi magyarokat, hanem a korviszonyokat okolják.

A második csoportba tartozók is kitünő és hasznos magyarok, nem fenyegeti őket a diskrimináció veszélye. Magyarságuk azonban még külön élmény számukra. Nem azaz a természetességgel gondolnak rá, mint az előbb említettek, és a régi magyarok. Nem elég öntudatlanok, hiányzik belőlük a politikai érzék. Iránytű nélkül hanykolódnak. Nemzetünk világpolitikai helyzetét és szociális fejlődését képtelenek megítélni. Ez a kategória saját megmagyarosodásának élményétől eltevé hajlamos olyan magyarosításra, amire ma nincs szükségünk. Szerző a politikai hatalom valami nagyobb mértékét

nem bízna e csoportra, különösen távoltartaná őket a nemzetiségi kérdés intézésétől.

A harmadik csoportbeliek szintén jó magyarok, de nem érkeztek még el az öntudatosulás útjának végére. Nem tudják egyéni érzelmeiket, félelmeiket, vagy sértődöttségüket elpalástolni. Lelki kinkokat okoz nekik a magyarság megosztódása és származásuk tudatában alacsonyabb kategóriába sorolása. Fájdalmukra enyhülést hoz az idő az asszimilációs és disszimilációs korszak elmúltával. Egyelőre azonban viselniük kell a keresztet, mert a mai élet mindenütt szenvedést, lemondást kíván és sebeket osztogat.

A negyedik csoportban lévőket a nemzet nem tekintheti maradéktalanul magáénak, mert asszimilációjuk befejezetlen. Különböző fokozatban és mértékben fogékonyak a disszimilációra. A disszimiláció középosztályunk egyes tagjainál folyamatban van. Legújabb jogszabályaink lehetővé teszi abba a nemzeti közösségbe való visszatérésüket, amelyből kiszakadtak. Nem látjuk még világosan a helyzetet, a vonzóerők növekedésétől függ, hogy hányan fognak élni vele. Kár, hogy nem mindenki élt azonnal törvényadta lehetőségeivel, mert nyugtalan-ságot okozhat, hogy a jelenleg magyarnak számító közl egyesek még le fognak válni a nemzettestről.

Szerző elveti a turáni szláv parasztállam gondolatát. Nem érdemli meg, hogy vele a magyar ifjúság foglalkozzék. A parasztállam államiségünk süllyedését, osztályuralmat és keleti szomszédaink előretörését jelentené. Szerző nem lelkesedik a turáni gondolatért. Szerinte a turánizmus irodalmilag a hazafias stílus egy eszköze, politikailag a XIX. század

nagyszámú illúzióinak egy elkésett, de éppenséggel nem javított kiadása, tudományosan pedig egy vaskos tévedés, amelyet nem lehet elég eréllyel visszautasítani.

Nemzeti műveltség és történelem szétválaszthatatlanok. Egyes társadalmi rétegek nem sajátíthatják ki a maguk számára a nemzetvezetést. Vonatkozik ez a parasztságra is. Nemzetté csak akkor lesz a nép, ha vállalja és magáénak ismeri el az egész ezeréves magyar történetet. Népi és történeti, mély és magas kultúra jelenségei együtt adják az idők és korok, osztályok és egyének feletti magyar típust. Ennek kialakítása csak az állam keretében történhetik. E nélkül nem vagyunk sem nép, sem nemzet, csak oldott kéve.

Nem a nyelv dönti el a nemzeti hovatartozást, de jelentősége nem homályosulhat el a vérségi leszámazás mellett. A nyelvnemzeti korszaknak nem az volt a hiányossága, hogy a nyelvet tulságosan sokra becsülte, hanem az, hogy külsősegesen fogta fel.

Közéletünknek nagy hiányossága felszínes politikai műveltség. Ennek orvoslására még csak kísérletek sem történtek. Ebből származik közéletünk fokozódó elsekélyesülése és nemzeti feladatainak megoldásában gyakori této-vázásunk és tanácstalanságunk.

E kiragadott részletek tükrözik vissza a könyv gondolatmenetét. Szerző ugyan csak egy ember tűnődéseinek nevezi a könyvében foglaltakat nemzete súlyos problémái fölött. Az olvasó könnyen megállapíthatja, hogy sokkal több annál: nemzetpolitikai program, amely problémákat felvetve és tisztázva az érvek és ellenérvek kereszttüzében alakítani fogja egy nemzet politikai gondolkodását. A könyvből kisugárzó történeti hü-

ség és történeti levegő forró valóság és államiságunk és nemzetiségünk magyarsága mellett. Ez képesíti az egyedüljáró, senki helyeslésével, vagy ócsárlásával nem törődő szerzőt nemzeti létünk alapelveinek a történeti fejlődés rendjében való ily meghatározására:

A magyar nemzetnek mindig volt állama és ez az állam, Magyarországnak mindig a magyaroké volt. A magyar államban mindig laktak nem magyar népek is, ennyiben Magyarország sohasem volt egy nyelvű ország. Az egynyelvű ország az ezeréves multból való lemondásunkat jelentené. A magyarok mindig keresték és legtöbbször meg is találták a nem-magyar népekkel való együttélés módjait. A magyarságba idők folyamán sok nem-magyar elem is átömlött, de ez az asszimiláció a mult századokban sohasem érte el azt a határt, melyen túllépve, a magyarság ősi tulajdonságainak működését és kifejtését akadályozhatta volna. Amikor tehát a nemzeti és állami létben zavarok mutatkoznak, ott megint lehetővé, sőt kizárólagossá kell tenni ez ősi tulajdonságok, köztük a régi magyar politikai érzék érvényesülését.

EPERJESSY KÁLMÁN

Kerékgyártó János, Két lélek. (Regény. Singer és Wolfner kiadása. 315 l.)

A regényben két lélekről van szó, két elentétes szándékú és elindíthatóságu emberről: egy úri családból származó és felszentelése után mindjárt falura került káplánról és egy paraszt asszonyról, aki durva férjétől úgy szabadult meg, hogy „megétette”. Az egyik lélek szinte illatozza még a szentségben kapott kegyelem tisztaságát, a másik mögött viszont ott